

	(Akıl)	(Wahiy)			
	MATURİDİ	ES'ARİ	MULTEZİLİ	KERESİYE	HARİKİLER
Ru'yetullah (Allah'ın görülmesi)	Allah görülmez.	Mümkündür.		Mümkün değildir.	
Hidayet ve Dalalet	Her ikisini de kalpte yaradır.	Her ikisini de yaradır (kalpte).	Hayr Allah yaradır. Şer'i "yaratmaz."		
Fetret Ehl.	Kafir olup necat ehli olmadıklarını söyler.	Mazur ve necat ehli olduklarını söyler.			
İmanda Artma ve Eksilme	İman artmaz eksilmez.	Artar - eksilir.	Artar, eksilir.		Artar, eksilir.
İman - amel ilişk. Büyük günah işleyen	Günahkardır. Dinden çıkmaz.	Günahkardır. Dinden çıkmaz.	İmandan çıkar ama küfre girmez. Örne den teube etmezse imandan çıkar.		
Rızık Mesalesi	Helal - haram olsun rızık Allah' tan.	Rızık Allah'tandır.	Haram rızık değildir.		
Peygamberlik	Erkek olması sattır.	Kadın olabilir. (Zahirilerdede) Hz. mer yem			
Nübüvetin Hükmi			Allah'ın kulları için gözetmesi gereken en faydalı bir şey olduğu vaciptir.	(Hanefi için) ilahi hikmeti muktezası olduğu vaciptir.	Fıkıhlar için; vaciptir.
Zat - Sıfat ilişk.		Zatla ne aynı ne gayri'dir.	Sıfatlar Zatla aynıdır.	(Keramiye göre) Zattan ayırdır.	Filozof için; Zatla aynıdır.
Hüsn ve Kubh	Faillerin aklen iyi ve kötü olusunu kullar idrak edebilir.	Tamamen ser'i'dir. Seri'at emrettiği için bir şey güzel veya çirkin.	Seri'at emretmede öncede bir şey güzel veya çirkin. Akl idrak eder. Seri'at konusundaki vahiy.		
Hikmet ve illet (Sebeup ve Gaye)	Allah'ın fiillerinde hikmet ve illet bulunur.	Allah'ın fiillerini hikmetle illettendir- mekten kaçınırlar.	Allah'ın fiillerinde hikmet ve illet bulunur.		
Teklif (İş yüklemek)	Teklif etmesi caiz değil.	Allah'ın insana gücüne yetmeyeceği şeyi yüklemesi caiz	Allah'ın kullarını gücüne yetirmeyeceği şeyi tekليف etmesi caiz değildir.		
Aslah ve Lütuf (en uygun, faydalı)	Allah'a hiçbir şeyin yarağını söylemişlerdir. Allah kulları hakkında dilediğini yapar.		Bazısına göre vacip değildir. Bazısına göre hem dini hem dünyevi konularda		

	MATURIDI	ES'ARI	MUTEZİLE	CEBRIYYE	HARİKİLER
Ecel	Ölüm ne şekilde olursa olsun kişi takdir edilecek vakitte eceliyle ölür. Ne öne alınır, ne sona bırakılır.		Çağınğa göre insanın öleceği öldüğü öleceği vakittir.		
Allah'ın varlığını Bilmek	Akılla bilir. Vahiy ulaşmayan kişi de bilebilir.	Vahiy ile dir.	Akılla bilinir. Baskalarını taklid etmek caiz değil.		
İnsan Fiillerinde iradenin Rolü	Kulların fiillerinde hem kulun iradesi hem Allah'ın "varlık" iradesi vardır. Allah fiilleri kulun iradesine göre yaratır.	Her şey Allah'ın iradesi altındadır. Fakat kötü fiillere rızası yoktur.	İnsan kendi fiillerini özgür iradesi ile tercih eder. Kötü fiil üzerinde Allah'ın iradesi yoktur.	İnsanın fiilleri konusunda iradesi yoktur. O rızanın daındaki yapıp gibidir.	
(Kulun gücü) İnsan Fiillerinde Kudretin Rolü (İstikâat)	Kudreti 2'ye ayırır; Fiiller Allah tarafından yaratılır, özüne Fiillerden önceki kudretten yaratılır, özüne Fiille birlikte oluşan den kudrete sahip kudret (irade hürriyetini daha acık ve vurgulu ortaya koyar. Es'ariye göre)	Fiiller Allah tarafından yaratılır, özüne Fiillerden önceki kudretten yaratılır, özüne Fiille birlikte oluşan den kudrete sahip kudret (irade hürriyetini daha acık ve vurgulu ortaya koyar. Es'ariye göre)	İnsan fiillerinin meydana gelmesi onların kudretine bağlıdır. Kudret fiillerden önce dir. İki zıt fiil üzerine geçerlidir.	Kulun gücü yoktur. Mutezile eleştiriyor.	
İnsan Fiillerinde Yaratma ve Kesb	Yaratma yönünden Allah'a, kesb ve fiil yönünden insana aittir.	İnsan fiilleri Allah tarafından yaratılır, insan tarafından kesb edilir.	İnsan fiillerinin Allah tarafından yaratılmadığı, bizzat kendileri tarafından yapıldığını söyler.	İnsana ait seçme hürriyeti yoktur. Allah tarafından belirlenir.	
Kader ve Kaza	Kaza ve kadere rıza gösterilir. Küfre rıza göstermez.	Her şey Allah'ın kaza ve kaderiyle meydana gelir. Küfre rıza göstermez.	Kaza ve kadere rıza göstermek gerekmez. Hırsızlık, zulüm gibi.		
Allah'ın Kelâmı		Allah'ın fiili sıfatlarından dir ve yaratılmıştır.	Kuran'ın surelere ayetlere ayrılması yaratılmış olduğuna işaret eder.	(Selefiyye): Allah'ın kelâmının yaratılmış olduğunu reddeder.	(Kieramiye): Allah ezelden beri söz söyleyen kudreti olan k ile konusandır.
İnsan Yaratılmış mıdır?	Yaratılmış değildir.	Yaratılmış değildir.	Yaratılmıştır.	Mahluktur. Yaratılmıştır.	